

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

38910

Knjižnica Laibach

I. snopič.

L. 1906.

Ljudska knjižnica.

Izdaja
Vekoslav
Spindler.

K. k. Studienbibliothek Laibach

LJUDSKA KNJIŽNICA.

I. SNOPIČ.

SUŠICA ALI JETIKA.

KAKO NASTANE?

KAKO SE ŠIRI?

KAKO JO ZDRAVITI?

HRVATSKI SPISAL DR. M. DEŽMAN.

~~~~~  
CENA 20 VINARJEV.  
~~~~~

CELJE, 1906.

TISK „ZVEZNE TISKARNE“.

38910

1.

030019166

Gotovo ste že videli nesrečnega bolnika, kako težko ide po stezi. Vsak čas obstoji, težko diha, in na njegovem bledem brezkrvnem licu se vidi, kako ga je izmučilo par korakov. Zakašlja in zopet ide počasi naprej, oči se mu svetijo, lice mu za trenutek zardi. A če ga prašate, kako mu je, reče vam, da mu je dobro. Mar ga kaj boli? Ne, reče vam, ne boli, samo malo kašlja, in ne more dobro jesti, a on se gotovo nadeja, da bo takoj boljše, kakor hitro pride toplo vreme in zasiya solnce. Če ga prašate dalje, vam reče, da je zadnji čas jako oslabel, a to zato, ker malo je in malo spi, a to zopet za to, ker je celi čas po naročilu zdravnika moral biti v postelji. Če ga oprezno opomnite, naj se čuva, da bi to moglo iti na slabo, da bi se ga znala i „sušica“* prijeti, se vam zasmije, in vam reče, da so mu že drugi pravili, da ima morda sušico; a to je smešno, on ve, da se je samo prehladil in nič drugega. V sredi govora ga zgrabi kašel, s težko muko izvrže gnojen pljunek.

„No vidite, samo da prejde ta kašel in vse bo dobro“. A kaj pravi zdravnik, ga prašate. „A, prosim vas, bil sem že pri desetih zdravnikih, a vsak pravi isto: — pljučni nahod, morate se čuvati, piti mnogo vina itd. Še sami ne znajo.“ Na skrivnem vam potem prizna, da zdaj pije neko medicino, o kateri je čital v novinah, da je izvrstna.

A na pomlad, ko pride solnce, leže v postelj in ne vstane več, a do poslednjega trenutka ne izgubi nade, vedno zna nekak razlog, zakaj mu še ni dobro, da si delati nove obkladke, in še en dan pred smrtjo

* sušico imenujejo med ljudstvom tudi jetiko, zdravniki jo imenujejo tuberkulozo.

hoče po vsej sili, da ga peljejo na sprehod. Ta opis je poznan vsem iz vsakdanjega življenja in iz vseh mogočih pripovedij. A če tudi je poznana slika jetičnega v poslednjih življenskih dneh, vendar so ljudje slabo poučeni v tem: Kaj je pravzaprav sušica, kako se razvija in v kako škodo je človeštvu, v drugič pa, kako se da ta bolezen preprečiti, ali pa ozdraviti, ker vedno moramo pomniti: sušica je ozdravljiva. Vsakdo misli, da je jetični na smrt obsojen, vsak se ga boji in ga pomiluje, a vendar ni res. Ne bežati pred jetičnim, ampak živeti z njim, kakor treba! Ozdraviti se da, a prašanje je le, kedaj pride tak bolnik k zdravniku. Naravno, ako se zdravi z vsemi mogočimi travami in babjimi zdravili tako dolgo, da se mu že na licu pozna znamenje smrti, tedaj mu ni več rešitve.

In baš za to je napisana ta knjižica, da zvedo oni, ki ne poznajo sušice, kakšna je ta bolezen, da morejo bodisi sebi bodisi svojcem bodisi znancem v pravem času pomagati. Vsakdo zna, da sušica ni šala, a jako malo jih je, ki znajo, kako sušica podjeda vse človeštvo.

* * *

Sušica je bolezen, pred katero ni nihče varen, ne starec, ne mladenič, ne bogataš ne siromak, ne grof ne seljak; vsakega doseže. Po dolinah in po bregovih, v severnih kakor v južnih krajih biča človeštvo.

Če izrečemo ime: „sušica“, mislimo običajno na pljučno bolezen; a treba vedeti, da se ta bolezen lahko prime vsakega dela človeškega telesa, i kostij, i kože, i črev, i mozgovne kožice, i žlez, a najčešče seveda pljuč.

Naravno, da se napram temu, katerega dela telesa se prime, v vsakem slučaju drugače razvija in v drugačni obliki kaže; zato so do najnovejše dobe ne samo neuki, ampak tudi zdravniki bili mnenja, da je n. pr.

slična bolezen na koži (lupus) nekaj od sušice različnega, ali da je bolezen v žlezah (škrofuloza) nekaj drugega. In vendar ni. Vse te bolezni imajo taisti vzrok, samo v drugi obliki.

Ta taisti vzrok so, kakor je to učenjak-zdravnik R. Koch leta 1882 dokazal, male klice (glivice), v obliki paličice (zdravniki zovejo to: bacilus, a bolezen samo: sušico = tuberkulozo). Te glivice so tako majhne, da bi, če bi jih postavili 1000 eno poleg druge, bile komaj 1 milimeter dolge črtice ali paličice. Ako pridejo te glivice v telo, se neizmerno množe in tako počasi takorekoč otrovajo telo, podjedajo življenske žile, tako da oni del, kojega se primejo, začne ginevati. Te glivice ali klice (taberkelbacili) so edini vzrok sušice; pri komur se najdejo, ta ima čisto gotovo sušico.

Te male glivice lahko najdemo povsod, kjer žive in kjer hodijo jetični. V prahu na cesti, v sobah, v delavnicah itd.: toda izven človeškega telesa naglo poginejo, ker ne najdejo dovolj potrebne mokrote niti dovolj toplote za razvijanje in množenje. Pomniti treba, da jih solnčna svetloba hitro ubija. Tako se zgodi, da vse glivice na cesti naglo poginejo.

Ko so našli te glivice kot edini vzrok sušice, so takoj mislili na sredstva, kako jih uničiti. In res, je mnogo tekočin, kislin, strupov, ki ubijajo te glivice, istotako i velika vročina (tako če izkuhamo okuženo obleko jetičnega, ubijemo vse glivice). To treba vedeti, ker so to sredstva, ki se jih lahko poslužimo v borbi proti sušici. A vendar, četudi te različne tvarine ubijajo glivice, jih ne moremo kar tako rabiti kot zdravilo pri ljudeh, ker so te tvarine (n. pr. karbolna sestavina, sublimat itd.) obenem za človeka otrovne (strupene). Zato se trudi zdravniška znanost, da najde sredstvo, s kojim bi mogli ubijati glivice, ne da bi škodovali človeku. In res so našli vse mogoče in vsak

dan čitamo v novinah o kakoršnemkoli sigurnem in za človeka neškodljivem sredstvu zoper sušico. A o tem govorimo pozneje. Glavno, kar treba pomniti, je, da so te glivice (bacili tuberkuloze) edini vzrok sušici.

Iz tega ne sledi, da človek, pri katerem na prvi pogled niso našli teh glivic, nima sušice. Težko jih je najti celo z drobnogledom (mikroskopom), a često se tudi pregledajo. A človek, v čegar pljunku so našli te glivice, ima gotovo sušico. Zato je potrebno, da vsak, koji dalje časa kašlja ali ima na večer mrzlico ali počenja slabeti, ide nmmudoma k zdravniku, da ga preišče, ker sušica se da le v začetku udušiti. Če se je že prijela pljuč popolnoma, je človek izgubljen.

* * *

Sedaj vemo, kaj je vzrok sušici. Raztolmačiti treba torej, kako se prime človeka, kako dobi človek sušico. Evo: je n. pr. jetični, ki morda niti ne zna, da je težko bolan. Pljuje po tleh svojega stanovanja, živi s svojo obiteljjo, kakor da mu ni nič. A vendar vsakokrat, kadar izkašlja, izpljuje na tisoče teh glivic. Tak pljunek se na tleh posuši in pomeša s prahom in oni, ki stanujejo s takim človekom, dihajo ta prah z otrovnimi glivicami v sebe. Ako so slabih pljuč ali prehlajeni, se bodo glivice lahko vgnjezdile v njihovih pljučah, in zboleli bodo na sušici. Istotako lahko dobimo sušico, ako poljublamo kakega jetičnega. To je eden način.

V drugem slučaju (osebito pri deci) pridejo glivice v čreva. Kako in odkod? Evo: Glivice ne žive samo v človeku, ampak tudi v govedu. Osebito krave zbole često za sušico. Mleko takšne krave je otrovno, ker so v njem glivice. In če piješ to mleko neprekuhano, požiraš glivice, in vgnezdijo se ti v črevah. Omeniti bi mi bilo tukaj tudi grdo navado, da starši

(osobito matere), kadar krmijo svojo deco, prej grizljaj same žvečijo in ga potem dado otroku. Na ta način najlažje prenese jetična mati jetiko na sicer zdravo dete, namreč potom slin, v katerih se nahajajo glivice. To sta dva glavna načina, kako dobe ljudje sušico. Najnevarnejši je pljunek jetičnih, z njim ne smemo priti v dotiko.

Perilje, ki perejo obleko jetičnih, lahko dobe to bolezen na koži, ako imajo kožo razpokano, ranjeno ali zmrzle roke. Zato je najboljšo, da jetični pljuvajo v pljuvalnike, napolnjene z vodo, ki se razkuži, in da se robci ali sploh perilo, popljuvano od jetičnih, prekuha z vrelo vodo, ker ta ubija glivice. Če jetični pazi na svoj pljunek, ni nevaren, in tedaj lahko živimo pri njem in se nam ni treba bati.

* * *

A kako to, da ne zbolimo vsi za sušico, ko je vendar toliko jetičnih, ki čisto nič ne pazijo na-se? Vsak trenutek se srečamo s kakim takšnim bolnikom, a vendar ostanemo zdravi. Kako to? Za to, ker se one glivice ne primejo lahko vsakega človeka. Recimo: jetični stanuje v vlažnem stanovanju s par tovariši. Nekateri teh so krepki, zdravi ljudje, ki delajo ves dan na polju in pridejo domu samo spat, drugi delajo v tvornicah (fabrikah) ali delavnicah. Vzemimo mizarje, kojim prah lega na pljuča. Slabo se hranijo, podvrženi so raznim neugodnostim in trpe na pljučnem prehladu. Vidite: oni zdravi poljedelci ne bodo dobili sušice, a oni slabši, kojih pljuča se težje upirajo, bodo prej podlegli. In vendar so i eni i drugi udihavali prah, poln glivic. A zdrava narava enih se je znala braniti, glivice se niso mogle ukoreniniti. Ali vzemimo drug primer: starši enega deteta so slabotni siromaki; oče umre na sušici, in njegovo dete je slabo, vedno bolehalo, v mladosti je imelo žleze osobito na vratu otekle

in gnojile so se mu, a nekako vendar preživi. Ko zraste in prične delati v delavnici, nakrat boleha. Leže — in umre na sušici. V delavnici je bil nekdo jetičen. A nobeden drugi ni dobil od njega sušice, kakor baš ta deček. Kaj znači to? Ljudje pravijo: nagibal je k temu, da dobi sušico — (zdravniki govorijo, da je imel dispozicijo (razpoloženje) za sušico). Oni mizarji in ta fant — oboji so imeli „dispozicijo“, a oni prvi so jo dobili vsled težkega dela in slabe hrane, fant pa je imel „dispozicijo“ ali nagnjenje k sušici od starišev. Torej v prvem slučaju so to „dispozicijo“ še le dobili, v drugem je bila podedovana. Mnogi mislijo, da je sušica od starišev podedovana, da otrok podeduje sušico. To ni res. Dete ne podeduje sušice, ampak samo „dispozicijo“ t. j. nagnjenje k sušici ali možnost dobiti sušico. Takšna deca so slaba, osobito pljuča imajo slaba, postave so ozke, osobito ozkih prsij, in so rano in prenežno razvita. Jedo malo, a vsak prehlad jim brzo škodi. Tako vidimo, da se more ta „dispozicija“ podedovati, ali pa dobiti po siromašnem, težkem življenju. A ne samo siromašno življenje je, kar slabi človeško telo: tudi bolezen, neredno življenje in pijančevanje pripravlja tla za sušico. Tako oboli pijanec dosti lažje kakor zdrav, zmeren človek, tako se oni, ki je trpel na pljučnem vnetju, dosti lažje prehladi in dobi sušico, tako morejo ženske, ki so oslabele po mnogih porodih, — a tudi šesto, sedmo ali še poznejše dete — lahko dobiti sušico; osobito oni, ki delajo v prašini, jako lahko zbole za sušico, ker imajo pljuča od ostre prašine oškodovana, in se glivice laglje vgnezde. Že prej sem omenil, da oni, ki težko in dolgo delajo in se slabo hranijo, poleg tega pa stanujejo v mračnih, vlažnih stanovanjih, najlažje dobijo sušico. To je bolezen siromakov, bolezen delavcev. Reči moremo, da je 80 od stotine jetičnih siromakov, de-

lavcev, a 20 jih je bogatašev. Zato je pa tudi opravičeno zahtevati, naj se uredijo delavska stanovanja, naj se jim poviša plačo, naj se zniža število delavnih ur, a posebej, naj se uredi tvornice in delavnice. Vse države so začele delati na to. Ker ne da se oporekati trditvi, da je siromaštvo najmočnejši zaveznik sušice.

* * *

Sedaj, ko vemo, kaj je vzrok sušici, bo dobro tudi vedeti, kako delujejo te glivice v človeškem telesu. Poglejmo najprej, kako delujejo na pljuča. Če se vgnezde glivice v pljučih, naselijo se navadno v takozvanih vršičkih pljuč. Glivice se vgnezde v stanicah (Zellen). Stanice so najmanjše sestavine vsakega dela človeškega telesa, ki jih moreš videti samo z drobnogledom. Glivice delujejo tako, da se kopičijo okoli njih napadene stanice, in tako nastanejo v bolnih pljučih majhne kroglice (tuberkula, odtod ime: tuberkuloza!). Tam, kjer so v veliki množini, odrinejo docela zdrave pljučne stanice, in tako vidimo mesto zdravih pljuč neko trdo, nekako sirasto tvarino iz samih takšnih kroglic. Mi vemo, da se vsak del telesa hrani s krvjo, koja se pretaka v žilah po celem telesu. A ti novi stvori (kroglice ali tuberkula), provzročeni po glivicah, nimajo žil.

Vsled tega se lahko zgodi dvoje: ali postane nova tvarina trda in je kakor apno, ali pa se razgnoji. Gnojni pljunek jetičnega ni nič drugzega nego taka razgnojena tvarina, ki razpada. Tako nastanejo v pljučah votline (kaverne).

Često vidimo, da so pljuča jetičnega docela votlinasta in v teh votlinah je vse polno gnoja. Če tak novi stvor, sestojč iz samih kroglic ali tuberkulov, pride do kake žile, napade tudi njo, žilnice počno gniti, počijo in kri se razlije v votline; bolnik iz-

kašljuje kri. Zato, če kdo izkašljuje kri, se naj ne tolaži, da mu je v ustih ali v vratu počila kaka žila, ampak naj nemudoma pošlje po zdravnika. Tako torej se širi bolezen v pljučih vedno dalje in dalje. Bolnik, ki je spočetka tožil samo o slabem kašlju, o težjem dihanju itd., počenja dobivati vsak večer mrzlico, a v noči se poti, izgubi tek, počenja se sušiti, kašelji, ki je bil s početka suh, postaje gnojen, bolnik blede in propada vedno bolj, od časa do časa bljuva kri, dokler mu naposled ne ugasne luč življenja.

Največji del jetičnih boleha na pljučih, in mi vsi mislimo, če govorimo o jetiki, skoro izključno na bolezen v pljučih; a že zgoraj smo omenili, da more jetika (tuberkuloza) napasti vsak del človeškega telesa; razen pljuč napade osobito čreva, žleze, grlo, sklepe in kožo.

Vse te bolezni so, četudi se kažejo na različni način, posledice taistega vzroka: napada glivice (bacilov). Prečesto se zgodi, da taki bolniki zanemarijo bolezen ali mislijo, da imajo kako drugo, in ne gredo po zdravnika.

V detinstvu se loti tuberkuloza največkrat žlez. V tem slučaju jo imenujejo škrofulozo. Žleze, osobito na vratu, se napno, se razgnoje, nastanejo glute (bublice), ki počasi celijo, a zapuste grde brazgotine.

Isto je na koži. Najprej se pojavijo rudeče otekline na koži lica, velike kot leča, potem nastanejo majhne glute, ki na noben način nečejo zaceliti. Razun teh dveh vrst je še ena, ki se javlja največkrat v detinstvu, in to je jetika hrbtnege mozga (hrbtenjače). Dete se drži malo zgrbljeno, in kadar se vsede ali če ga pritisneš na ramena, zaboli ga hrbtenjača. Počasi postaja vedno bolj zgrbančeno, dokler mu ne zraste popolna grba. Česte se na to blizu hrbtenice pojavi otekline, ki razpoči, in iz nje teče gnoj. Ta gnoj pride od hrbtenice, ki počenja na enem mestu trohneti.

Često vidimo in čujemo, da je deci otekla ta ali ona sklep. Začetkoma so se tolažili starši, češ, da je reumatizem, in so mazali oteklino z vsemi mogočimi mažami, a detetu ni bilo bolje. Seveda ga oteklina okrog sklepi ne boli, a vstati ne more na noge, prijeti ne more z roko (če je bolezen na roki ali v laktu). Posebno se javlja takšna bolezen v kolku (Hüfte). Vidimo lahko, da taki otroci ne morejo prav iztegniti obeh nog, ena je, kakor bi bila krajša. Takšna oteklina sklepov, ki ni bolna in ni preveč občutljiva, ostane dolgo časa enaka, dokler se polagoma na enem mestu ne zarudeči, koža počni, in evo gnojnega odtekanja, ki prihaja od bolne trhie kosti. Posebno se ta bolezen v kolkovi sklepi konča redno s tem, da detetu ostane celo življenje šepava izsušena noga.

To so vrste jetike, kakor se pojavljajo največkrat pri deci. Četudi se ne končajo redno s smrtjo, (a tudi to je mogoče), vendar pokvare dete za celo življenje. Za to imajo starši veliko odgovornost in se neodpustno pregreše, če za časa ne pokličejo zdravnika. Takšno dete bo, ko bo zraslo, preklinjalo svoje starše. Samo zdravnik more pri njih, ker so lahko različne bolezni, najti pravi vzrok.

Kakor smo rekli, more jetika napasti vsak del človeškega telesa, i oko, uho, nos in tudi mozgovno kožico (takšno dete redno za nekoliko dni umre, a starši vele navadno, da je dete umrlo na „frasu“ ali vsled krčev!); napasti more i čreva i potrebušnico (napravijo se v črevih glute polne glivic, ki predro čreva, in tak človek umrje potem vsled vnetja potrebušnice = Bauchfellentzündung).

Jetika se lahko vgnezdi tudi v grlu. Taki ljudje govore težko in zamolklo, in vsled bolečin komaj jedo, — često ne morejo niti čaše vode izpiti. Grlo lahko napadejo glivice posebno pri vdihanju, če je človek prehlajen in dela v prašini. Največkrat pa najdemo

glivice razen v pljučih v oprsni mreži (Rippenfell). Dostikrat vidimo, da ljudje, ki so trpeli na vnetju oprsne mreže, pozneje umro za sušico. Tukaj je dvojno mogoče: ali so bila pljuča že bolna, pa se ni opazilo, ali pa je iz oprsne mreže prešla bolezen v pljuča. Vsako vnetje oprsne mreže je sumljivo. Zato je treba, da pri vsakem pljučnem nahodu (kataru) jako pazimo, ker v početku se da sušica še ozdraviti.

Čuli smo dozdej, da se v vsakem delu telesa morejo vgnezditi glivice. A znani so slučaji, da je zdrav in krepak človek nakrat zbolel; reklo se je, da se je prehladil, da je vroč pil mrzlo vodo, ali kaj podobnega; legel je in za par tednov umrl za — sušico. Nemci imenujejo to „gallopiierende Anszehrung“, in to se zgodi takrat, če pridejo glivice v kri in preplavijo celo telo.

Vidimo torej, kako različno se kaže v različnih slučajih taista bolezen, koje konec je navadno — smrt. Večkrat traje par tednov, navadno 2—4 leta, posebno pljučna jetika, a mnogokrat tudi dalje; le redko se dogaja, da glute same od sebe zarasejo, da glivice izumro, rane zacelijo in jetični doživi visoko starost.

Kakor vemo, je jetika ozdravljiva, samo treba je takoj v začetku iti k zdravniku; a skrajnje pogubno je, zdraviti se z domačimi zdravili, z mažami, čaji ali čim drugim. Samo zdravnik more takoj v početku spoznati jetiko. Zanimariti pa se ne sme nobena bolezen, bodisi že, da je v sklepih ali v kojem drugem delu telesa, češ, da je srce zdravo in tudi pljuča; to je popolnoma napačno. Noben jetični se v početku niti ne čuti prav bolnega, ne boli ga nič, a vendar nosi v sebi kal smrti. Zato nam bodi pravilo: če opazite pri sebi ali pri deci ali pri sostanovnikih, da imajo pod večer mrzlico, ali da kašljajo, ali se po noči potijo, ali da nimajo teka pri jedi, ali da jim kje izteka (odprte

noge), ali da šepajo, da so zgrbljeni, da težko govore, ali sploh kaj nepravilnega in nezdravega, idite k zdravniku, da preišče.

Ne, dajte se zapeljati, če vam sosed pravi, da je bil on baš tako bolan, pa si je pregnal bolezen s tem ali onim zdravilom, mažo ali „flajštrom“. Človek se lahko grdo prevari. Če mojega soseda boli glava in mene, ali je pri obeh isti vzrok, ali ni možno, da ima on čisto drugo bolezen, nego jaz? Če imata dva kašelj, ni treba, da imata isto bolezen, ker glavobolje, kašelj, oteklina, to so samo znamenja bolezni, a takšna znamenja morejo biti pri najrazličnejših boleznih. Zato, kdor ni čisto zdrav, naj gre k zdravniku, ker v početku je treba bolezen zadušiti.

A ne samo to, ampak še več treba storiti, če hočemo, da uničimo to grozno bolezen: uničiti moramo vse, da preprečimo sploh začetek bolezni.

* * *

Že poprej sém omenil, da lahko ljudi delimo v dve vrsti: v one, ki imajo „nagibanje“ k sušici in v one, ki ga nimajo. Prve moramo deliti zopet v dve vrsti: v one, ki imajo to „nagibanje“ od roditeljev, in v one, ki je dobe vsled siromaštva ali nezdravega posla. Vsi se morajo čuvati sušice, naravno oni, ki imajo „nagibanje“ k njej (a je še nimajo), še bolj, kakor krepki ljudje. Pa kako se čuvajmo? Ko bi bil eden poedinec sam v gozdu, daleč od vsega sveta, nikdar bi ne obolel za sušico, ker samo tam je nevarnost, kjer so jetični. Rekli smo, da je najnevarnejši pljunek jetičnih. Zato treba gledati, da jetični ne pljuvajo krog sebe, ampak da pljuvajo v pljuvalnike, napolnjene z vodo, ali pa v kako malo posodo, ki jo nosijo s seboj in ki se da dobro razkužiti (desinficirati). Nadalje se lahko zgodi, da se prenese sušica z dotiko, bodisi s poljubom, bodisi, da je na čaši ali vilicah, ali

na kakšnem drugem predmetu kaj slin ali gnoja jetičnega. Nadalje je nevarnost, da dobimo sušico v črevih, če pijemo neprekuhano kravje mleko. Sicer je rekel na nekem zdravniškem shodu učenjak R. Koch, ki je našel te glivice (bacile), da se sušica goveda ne more prenesti na človeka; a to še ni dokazano, zato bodimo oprezni.* Glavno je, da pazimo na pljunek, da se ne posuši in se ta prah ne razkadi. Ako se jetični drži teh pravil, ne bo nevaren za sostanovnike. Mi lahko živimo poleg njega, samo treba pameti in opreznosti.

Kakor se mora čuvati vsak za-se, tako se imajo pobrigati i vsi lastniki tvornic in delavnic, kjer dela ali stanuje več ljudi skupaj, da je dovolj svetlobe in snage, in kar je glavno, da je čim manj prahu, in da so pljuvalniki napolnjeni z vodo. (Na tla se ne sme pljuvati na noben način.) Država in občina mora istotako v tem delokrogu paziti, da se izvede vsako delo opreznosti.** Zato morajo tudi živinorejci ostro paziti, da se ne prodaje mleko in sir bolnih krav (najboljše in najsigurnejše je, da se vse to mleko prekuha).

Ko bi bilo povsod redu in snage, bi ne bilo toliko jetičnih.

A kako se naj čuva krepak človek in oni, ki ima „nagibanje“ k sušici? To je seveda težje. Deca, ki živi z jetičnimi roditelji, siromaki, ki stradajo in stanujejo v vlažnih stanovanjih, delavci, ki delajo v prašini, vsi so v veliki nevarnosti pred sušico.

* Ali se more sušica od živali prenesti, recimo potom mleka, na človeka, o tem še traje dandanes ostra debata. Dasi se je večina učenjakov-zdravnikov izrekla v pritrjevalnem smislu, vendar še poizkusi niso završeni. Op. prev.

** Pri nas je v novejšem času na kolodvorih prepovedano, pljuvati na tla.

Pomagati siromakom — to pomeni v večini slučajev: preprečiti bolezen. Zato delajo vsi oni, kojim je na srcu zdravje naroda, na to, da pomagajo siromaku, da mu spravijo boljše stanovanje. Prašanje je to, kjer ne more zdravnik sam pomagati, ampak kjer morajo vsi skupno, i družba i država složno delati, da pouče siromaka, da ga opozore na nevarnost in da mu nudijo priliko si čuvati svoje zdravje. A v prvi vrsti se morajo ljudje brigati sami za-se, da žive zmerno v pitju, da žive redno in čisto življenje in da niso ravnodušni za prve znake bolezni — saj k zdravniku more tudi največji siromak.

* * *

A kaj, če se pokažejo prvi znaki sušice? Dozdaj se je običajno takega nesrečnega bolnika varalo. Reklo se mu je, da se je prehladil, da bo to že minilo. Tako se ga je tešilo in varalo od dne do dne, dokler ni siromak, vedno še pričakujoč zdravja, umrl. To ne sme biti. Bolniku treba, četudi oprezno, vendar reči, za čem boleha. Resnica je, bolniku, za kojega ni rešitve, ne bom rekel: čuješ, sušico imaš, na pomlad umreš. A ker so do nedavnega mislili, da jetičnim ni rešitve, so jim tajili bolezen. A zdaj, ko vemo, da se sušica dá ozdraviti, ako se bolnik takoj spočetka zdravi kakor treba, zdaj mu moramo reči istino in sicer za to: Prvič, se bo oni, ki ve, da ima sušico in kateremu se raztolmači, da je nevaren za zdravje svojih sostanovnikov, čuval ter ne bo pljuval na tla niti poljubljal svojo deco itd. Koliko življenj bi se rešilo, ako bi se takim jetičnim reklo, kaj je na stvari. V drugo se jim mora reči istina, ker, če se mu reče, da je samo prehlad, ki bo minil, vzame bolnik svojo bolezen na lahko roko, se ne čuva in se ne zdravi, a kadar že leže v postelj.

kadar že prihaja mrzlica, takrat je že hudo. Torej zaradi bolnika in zaradi okolice treba povedati istino. Naravno, če ni več rešitve, pove se samo sostanovnikom, da se vedo ravnati.

Do nedavnega časa je bilo jako težko z jetičnimi. Bogatinom je bilo lažje. Dalo se jim je vse, kar se je moglo, a siromak je bil prepuščen samemusebi. Zdaj je bolje. Zdaj se brigajo i država i družba kolikor toliko za siromaka. Prej so mislili, da treba jetične pošiljati v tople kraje ali v visoke gore, a opazili so, da to ni baš najbolje. Istina je, da se bolnik na jugu popravi, a ko se vrne na dom, je še slabše. Sušica se da zdraviti v vsakem podnebjn, a najbolje je, da se zdravi tam, kjer bolnik živi. V vseh državah zidajo ljudska zdravilišča za jetične, a zakaj? Zdravniki so skoraj izgubili nado, da bi se našla kaka medicina (bodisi mazilo, ali olje, ali kroglice), ki bi sigurno ozdravila jetičnega, ako je jetika že jako razširjena. Res je, vsak dan čitamo v novinah, da se je našla ta ali ona medicina, ki sigurno ozdravi jetiko. Bolniku baje ni treba drugega, nego da kupi medicino in že je zdrav. A v istini ni tako, vsa ta zdravila ne ozdravijo sušice, ne ubijajo njenih glivic, ampak malo olajšajo bolniku življenje: eno je zoper kašelj, drugo mu vrne tek, tretje ga okrepi, četrto mu odpravi vročnico, ali vsa zdravila, naj se zovejo potem kreosotal ali ribje olje, sirolin ali kefir-mleko, morejo samo malo zaustaviti bolezen, a ozdraviti je ne morejo. Nimamo še zdravila, ki bi premagalo sušico. A vendar moremo odpraviti sušico v početku, ali vsaj poboljšati zdravje, če je že sušica jako napredovala, in tako podaljšati življenje. Naravno, tudi sedaj se predpisujejo zdravila, ali to ni glavno pri zdravljenju sušice. Glavno je: dober način življenja.

Bolnik mora živeti po gotovih odredbah. Mnogo mora biti na solneč, na svežem zraku, piti mnogo

mleka itd. Isto je to, kakor s kakim zastarelim reumatizmom. Zaman se bolnik zdravi doma z vsemi mogočimi mazili; naposled ide v koje toplice, tam živi in se zdravi neka, tednov — in evo, zdrav dojde domu. Tako je i s sušico.

Posebna zdravilišča, v kojih je vse pripravljeno in urejeno za jetične, so najboljša za zdravljenje sušice. Tam se nauči bolnik, kako treba živeti, če hoče ozdraviti. Ker znati treba, da se naša narava sama bori proti sušici, a treba jej je pomagati.

A ne samo to; s tem, da jetični ide v zdravilišče, preneha za obitelj ali pa sostanovnike nevarnost okuženja. In zato zidajo vse države takšna zdravilišča; v nemški državi jih je okoli 90, v Avstriji doslej samo eno.* A ravno pri nas, kjer sušica tako silno napreduje, bila bi takšna zdravilišča potrebna. Ko bodo ljudje videli, da pride jetični, ki je bil tri mesece v zdravilišču, domov sposoben za delo, bodo začeli drugače misliti, ne bodo prepuščali jetičnih njihovi usodi, ampak bodo delali na to, da jih rešijo. A prva potreba je; da ljudje spoznajo, kaj je sušica, da vedo za nevarnost, ki jim preti dan na dan.

* * *

Čuli smo, da ni sigurnega zdravila, ki bi ozdravilo sušico, a vendar smo rekli, da je sušica ozdravljiva. Kako to?

Ko zdravnik preiskuje bolnika, praša ga najprej: o čem toži, kako je do zdaj živel, kakšno ima stanovanje, hrano, ali so roditelji ali sostanovniki zdravi? Že po teh odgovorih more slutiti, je-li bolnik jetičen ali ne? Ako bolezen ni v pljučih, ampak v kojem

* Eno je v Allandu pri Dunaju. Na Dunaju samem je Fingerjev inštitut za kožnojetične; v Gradcu zida bolniška blagajna ljudsko zdravilišče za jetične baš sedaj.

drugem delu telesa, je gotovo lahko določiti, ali je na koži ali v kosteh ali kje drugje.

A če je v pljučih, tedaj treba paziti, da se sušica ne zamenja s kakim prehladom ali vnetjem ali narobe. Često se zgodi, da se misli v početku, da je samo prehlad, a potem se razvije sušica. Zato mora zdravnik, kjer le malo sluti začetek sušice, dobro pregledati pljuča, s prisluškovanjem določiti, kako diha, ker po dihanju se spozna najprej, ali so pljuča zdrava ali ne; potem mora potrskati na prsa, ker zdrava pljuča dajo čisto drugačen glas kakor bolna. Tako se lahko določi, kateri del pljuč je obolel in kako daleč se je bolezen razširila. Pogledati treba tudi, je-li srce zdravo itd. A večkrat se zgodi, da s početka niti zdravnik ne more sigurno reči, je-li sušica ali ne, ker znamenja so lahko ista, kakor pri navadnem prehladu. Tedaj pogleda bolnikov pljunek. Slišali smo, da se v pljunku nahajajo sušične klice (glivice). Zdravnik vzame malo tega pljunka in položi pod drobnogled. Tak drobnogled poveča vsako stvarico 700krat. Ako pogleda v drobnogled in vidi klice, je to sigurno znamenje, da ima bolnik sušico. Pri katerem bolniku najdemo te klice (bacile), ima gotovo sušico; a včasih se ne najdejo kar pri prvem pogledu, ampak treba preiskati pljunek dva — trikrat, predno najdeš bacile. Na tak način lahko zdravnik takoj v početku spozna sušico, a to je velike važnosti, ker samo v početku je možno sušico ustaviti. Jasno je, da to more samo zdravnik, ki je preučil vse načine preiskovanja, in jasno je tudi, da samo oni more bolezen vraciti, ki jo pozna.

Zato greši nad samim seboj, kdor se da vraciti človeku, ki ne ve, kaj je na stvari.

Kadar zdravnik določi, da ima bolnik sušico, je prvo, da pregleda njegovo stanovanje: je-li vse čisto, je-li v sobi dovolj zraka in svetlobe? Posebej bo

odredil, da bolnik pljuva v pljuvalnik, napolnjen z vodo, in da se ta voda ali izliva v stranišče ali pa, če je mogoče, se razkuži.

Če sostanovniki pazijo, da ne pridejo z bolnikovim pljunkom v dotiko, ni se jim treba bati okuženja. Zrak, ki ga izdiše bolnik, ni strupen, nevaren je samo prah, če se je pljunek bolnika na tleh posušil in so se tako klice pomešale s prahom. Bolnikova soba mora biti prezračena in svetla. Svežega zraka se ni treba bati, nasprotno je baš potrebno, da bolnik leži čimveč na svežem zraku. V zdraviliščih so za to posebne sobe. Ako leži bolnik doma, naj je okno odprto, naj je vedno sveži zrak pristopen, ker sveži zrak deluje izvanredno dobro na bolnika. Če ima jetični tudi vročnico, to ne škodi čisto nič. A kakšna bodi hrana jetičnega? Često vidimo, da jetični te ali one jedi neče jesti, ker mu baje škoduje.

A to ni res. Jetični, ki nima vročine, lahko je vse. Najbolj redilna je mast, pa tudi beljakovina. Potemtakem naj bolnik uživa čim največ mleka, jajc, masla, mesa, osobito svinjskega, slanine, sira, pa kruha in sadja, sočivja in medu itd. Naravno mora zdravnik nadzorovati bolnikovo hrano, da se bolnik ne pokvari, in če izgubi tek, mora zdravnik odrediti potrebno hrano. Često slišimo, da vino ali pivo škodi. Nasprotno, bodisi eno bodisi drugo koristi, seveda v zmernem uživanju. Samo če bolnik pljuva kri, naj ne pije ne vina ne čaja, ampak naj se živi z mrzlim mlekom.

Omenil sem, kako je sveži zrak za jetičnega koristen. Dokler ima bolnik vročnico in dokler je slab, leži naj po 3 do 4 ure na dan na solncu in v svežem zraku, a ko se malo popravi, naj ide na sprehod, najprej po ravnici, a potem malo v breg, a nikdar se ne sme pri tem izmučiti.

Kakor se ni treba bati svežega zraka, tako tudi vode ne; voda nam celo pri zdravljenju pomaga. Če ima bolnik vročnico ali pljuva kri, naj dobi mrzle obkladke na prsa, in gledati treba tudi, da se ga vsak dan v jutro in na večer s prtom, namočenim v mrzli vodi, tako čvrsto nadruga, da mu koža zardeči. Posebno proti potenju v noči je to koristno. Mrzle vode se ni treba bati. Če se uporablja razumno, ne bo prehlada. Večina jetičnih misli, da so oboleli po prehladu (a ni res, ker samo klice (bacili) sušice so se vgnezdile v njihova pljuča), pa se boje zraka in vode; tako se ne bodo vtrdili, ampak še veliko prej se prehlade, ko oni, ki je navajen svežemu zraku in mrzli vodi.

O zdravilih zoper sušico smo že govorili zgoraj. Rekli smo, da zoper bolezen samo še ni sigurnega zdravila (razun v početku, ko še ni razvita), pač pa so zdravila zoper razne posledice sušice (kašelj, vročnico, potenje itd.).

Tako se torej da jetičnemu pomagati. Ali rekli bode: vsak ne more živeti tako, kakor je to v slučaju sušice treba. Siromak, ki stanuje z brojem dece v vlažnem mračnem stanovanju, kjer je zrak smrdljiv, nima denarja, da si kupi kruha, a kje naj ga ima za zdravilo in za vse, česar treba k ozdravljenju? Istina je, takšnega bolnika je težko doma zdraviti. Če pa vemo, da je velika večina jetičnih baš siromakov, tedaj bomo razumeli, zakaj se po celem svetu zidajo „ljudska zdravilišča za jetične“. V takih zdravilišnih more bolnik dobiti vse, česar treba, tam živi pod nadzorstvom zdravnika, tam ima za vsako uro na dan oddeljeno, kaj naj dela, ker samo tak urejen način življenja ga more ozdraviti. In res, če pogledamo velikansko število jetičnih, ki so se, odpuščeni * iz takšnih

* V Nemčiji 30.000 na leto.

zdravilišč, zopet poprijeli dela, bomo razumeli, kakšne važnosti je tako zdravilišče za vsako deželo.

Videli smo, da je sušica uprav narodno zlo, in da treba delati z vsemi silami, da zmanjšamo to zlo. Zato se povsod ustanavljajo društva — osobito zdravnikov, — ki imajo nalogo, da se bore proti sušici.

Eden zadnjih shodov zdravnikov v Londonu (na Angleškem), na kojem se je razpravljalo o sušici, je sklenil med drugim:

1. Vse narodne sloje, v prvi vrsti zdravnike, oblasti, duhovnike, šole, treba pozvati na obrano proti tej bolezni, da vsakdo bodisi s poukom bodisi s svetom ali denarjem pomore bolnikom in čuva zdravje.

2. Sušica je ozdravljiva, če se bolnik počne zdraviti takoj v početku. Najsigurneje jo je mogoče ozdraviti v posebnih zdraviliščih za jetične. Ker je pljunek jetičnih najnevarniši, zato je pljuvanje po tleh ali na cestibrez-pogojno zabranjeno. Vsak jetičnik naj ima s seboj pljuvalnik.* V tvornicah, v delavnicah, v stanovanjih morajo biti pljuvalniki napolnjeni z vodo.

3. Zdravniki, društva, bolnišnice itd. morajo gledati, da poučijo ljudi, posebno jetične, kako imajo živeti.

4. Najbolje bi bilo, da bi se tudi sušico tako javljalo zdravstveni oblasti, kakor druge nalezljive bolezni.

5. Treba gledati na to, da se delavska stanovanja boljše uredi, a posebej delavnice in tvornice.

6. Dokler se ne določi, je li sušica pri govedih nevarna za ljudi ali ne, je treba, da živinorejci in oblasti strogo pazijo na mleko, sir in meso takšne bolne goveje živine.

* To velja seveda najbolj za mesta.

7. Zdravniki morajo delati na to, da se ustanovijo društva proti sušici in da se zgrade „ljudska zdravilišča za jetične“.

Tako, vidite, so sklenili zdravniki v Londonu in po tem sklepu delajo v vseh deželah, in smrtnih slučajev na sušici je vedno manj.

* * *

Meseca oktobra l. 1905 se je vršil v Parizu petdnevni mednarodni shod zdravnikov, ki se je bavil skoro izključno s vprašanji sušice. Sam predsednik francoske ljudovlade, Loubet, je otvoril shod, ki je podal sliko današnjega stanja vprašanja glede sušice. Najzanimivejše na celem shodu je bilo vsekakor poročilo slavnega profesorja Behringa o njegovem najnovejšem načinu zdravljenja jetike. Dasi se ta način sedaj v vseh delih sveta od največjih znanstvenikov še le preskuša, dasi še ni dognano, ali bo prizadevanje slavnega učenjaka venčano z uspehom. — vendar je želeli v imenu tisočerih in stotisočerih jetičnih, ki že s početka zgube vsako upanje na ozdravljenje, da se posreči ta najnovejši poskus, ki se bo morda konečno vendarle mogel imenovati uspešno sredstvo proti sušici. Seveda bo treba še leta in leta združenega, neumornega dela učenjakov zdravilstva, predno se dožene, ali je Behringov način zdravljenja uspešen ali ne.

Čudovito, skoraj ginljivo je gledati, kako se največji ljubitelji znanosti trudijo, najti lek, ki bi v stoinstotisočerih srcih vzbudil žarke novih nad. Kdo še more trditi, da ti možje ne ljubijo trpečega človeštva iz vse duše? Tiho in mirno, brez hrupa in trušča vsakdanjega življenja delujejo možje vede dan in noč v svojih tihih sobicah, in kadar se snidejo ti možje iz vsega sveta, se ves njihov pogovor suče samo o načinu, kako najboljše in najuspešnejše pomagati trpečim.

Bodoči mednarodni shod zdravnikov, ki se bo bavil s sušico, se vrši letos v Ameriki.

Dal Bog, da imajo do tiste dobe raziskavanja učenjakov vže kake vidne uspehe!

* * *

Konečno naj še dostavimo, da se je za celo Avstrijsko zasnovalo društvo, kojega namen je boj proti sušici, in ki dela na to, da ustvari za nesrečnike, katerih se je prijela sušica, čim boljše življenske pogoje v raznih zdraviliščih.

Tudi na Kranjskem se je osnovalo društvo z istim namenom.

Da bi dosegli človekoljubi, ki delujejo v teh društvih, obilo, trpljenje siromakov blažečih uspehov!

CODISS 5842308

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000436379

TISK ZVEZNE
TISKARNE
V CELJU.